

A TANKÖNYVI DIALÓGUSTÓL AZ AUTENTIKUSABB DISKURZUS FELÉ

BENCZE NORBERT
Eötvös Loránd Tudományegyetem

Alkalmazott nyelvészet mesterképzés
(2015–2017)

BEVEZETÉS

A Hong–Waring (2020) által összegzett leírások alapján kísérletet teszek arra, hogy egy, a MagyarOK tankönyvéből származó dialógus (Szita–Pelcz 2013) újraírásával szemléltessem, hogyan építhetők be a különböző diskurzusjellemzők a magyar mint idegen nyelv tanításának dialógusaiba.

A dialógust négy, a fentiekre építő, de azokhoz képest kiegészített, saját magam által kidolgozott fázisban fogom újraírni a nagyobb egységektől a kisebb egységek felé haladva: először általános szerkezeti jegyekkel látom el, másodsor a szekvencia-szerkezeteket egészítem ki, azután a beszédfordulókat teszem autentikusabbá, végül pedig javítási elemeket is beszúrok. A változtatásokat a korábbi verzióhoz képest szürkével jelöltem.

Az eredetitől a 4. példa felé haladva a dialógusok egyre több spontán beszélt nyelvi elemet, illetve a diskurzusműfajra jellemző vonást tartalmaznak, egyúttal hosszuk is jelentősen megnő. A példával nem azt kívánom sugallni, hogy minden esetben ilyen, a diskurzus legtöbb – diskurzusszerveződési és pragmatikai – jellemzőjére példát bemutató dialógusokra van szükség a nyelvoktatás során. Az autentikus tananyagok egyik hátránya éppen az, hogy a használatuk során a diákok figyelmét nehezebb egy vagy néhány dologra irányítani, a rengeteg jellegzetesség párhuzamos megjelenése megnehezíti a megértést, és az több időt és nagyobb energiabefektetést igényel a diák részéről. A példa azonban jól szemlélteti, hogyan lehetséges a tankönyvi dialógusoknál előbb, a beszélt nyelv jellegzetességeit és a diskurzusműfaj jellemzőit határozottabban visszaadó dialógusokat összeállítani és azokat mintaként használni.

AZ EREDETI DIALÓGUS

Kinga: Ábel, te Magyarországon élsz?

Ábel: Nem, Spanyolországban. Az egész családom – az édesapám, az édesanyám és a húgom is – ott él.

Kinga: Miért?

Ábel: Mert az édesanyám spanyol.

Kinga: És az édesapád?

Ábel: Ő magyar.

Kinga: Melyik városban éltek?

Ábel: Barcelonában. Az édesanyám barcelonai.

Kinga: És mi a foglalkozásod?

Ábel: Mérnök vagyok. Az édesanyám és az édesapám is mérnök. Mindenki mérnök a családban.

Kinga: És melyik az anyanyelved, a magyar vagy a spanyol?

Ábel: Hát... talán a spanyol.

Kinga: Milyen nyelven beszéltek otthon?

Ábel: Spanyolul és magyarul. Az édesanyám nagyon jól tud magyarul, de otthon általában spanyolul beszél. Az édesapám otthon mindig magyarul beszél.

Kinga: A húgod is tud magyarul?

Ábel: Igen, ő is elég jól beszél.

Kinga: És hány éves a húgod?

Ábel: Tizennyolc. (Szita–Pelcz 2013)

1. LÉPÉS

- ✓ bevezetés: kontextus, előzményekre utalás, főtéma előkészítése, előismeretek (Hong–Waring 2020)
- ✓ lezárás: a beszélgetés lezárásának kezdeményezése, lehetséges jövőbeli találkozás (Hong–Waring 2020)

Ábel: Szabad?

Kinga: Igen, persze. Szia! Kinga.

Ábel: Szia! Ábel. Örülök.

Kinga: Én is. Judit osztálytársa vagyok.

Ábel: Én a volt kollégája vagyok. Spanyolországban találkoztunk.

Kinga: Te most Magyarországon élsz?

Ábel: Nem, Spanyolországban. Az egész családom – az édesapám, az édesanyám és a húgom is – ott él.

Kinga: Miért?

Ábel: Mert az édesanyám spanyol.

Kinga: És az édesapád?

Ábel: Ő magyar.

Kinga: Melyik városban éltek?

Ábel: Barcelonában. Az édesanyám barcelonai.

Kinga: És mi a foglalkozásod?

Ábel: Mérnök vagyok. Az édesanyám és az édesapám is mérnök. Mindenki mérnök a családban.

Kinga: És melyik az anyanyelved, a magyar vagy a spanyol?

Ábel: Hát... talán a spanyol.

Kinga: Milyen nyelven beszéltek otthon?

Ábel: Spanyolul és magyarul. Az édesanyám nagyon jól tud magyarul, de otthon általában spanyolul beszél. Az édesapám otthon mindig magyarul beszél.

Kinga: A húgod is tud magyarul?

Ábel: Igen, ő is elég jól beszél.

Kinga: És hány éves a húgod?

Ábel: Tizennyolc.

Kinga: Értem. Most segíteni kell a konyhában, úgyhogy megyek. De majd beszélünk.

Ábel: Persze. Jó készülődést!

Kinga: Kösz! Szia!

Ábel: Szia!

2. LÉPÉS

- ✓ a kérdés–válasz szekvenciapárok mellett más szekvenciák beszúrása, például önreprezentációs szekvenciák: reakciók, visszakérdezések, kommentek (Svennevig 2014; Bencze 2020)
- ✓ beszédaktusok, például dicséret és arra érkező válasz, bocsánatkérés (Szili 2004; Koczogh 2017)
- ✓ kérdések egymásból következésének megerősítése (Hong–Waring 2020; Bencze 2020)
- ✓ utalás az alapszituációra (Hong–Waring 2020)
- ✓ diskurzusjelölők, például új témák bevezetésére, témák összekapcsolására, lezárás jelzésére (Schirm 2011; Schirm 2014)

Ábel: Szabad?

Kinga: Igen, persze. Szia! Kinga.

Ábel: Szia! Ábel. Örülök.

Kinga: Én is. Judit osztálytársa vagyok.

Ábel: Én a volt kollégája vagyok. Spanyolországban találkoztunk.

Kinga: Egyébként te most Magyarországon élsz?

Ábel: Nem, Spanyolországban.

Kinga: Tényleg?

Ábel: Az egész családom – az édesapám, az édesanyám és a húgom is – ott él.

Kinga: Miért?

Ábel: Mert az édesanyám spanyol.

Kinga: És az édesapád?

Ábel: Ő magyar.

Kinga: Melyik városban éltek?

Ábel: Barcelonában. Az édesanyám barcelonai.

Kinga: Barcelona a kedvenc városom. Már háromszor voltam ott. Főleg nyáron nagyon szeretem.

Ábel: Igen, de sok a turista. Te itt élsz? Mit dolgozol?

Kinga: Budapesten, igen. Együtt tanultam Judittal, most egy dizájnér cégnél dolgozom. Te pedig együtt dolgoztál Judittal a GrowFirmnél.

Ábel: Igen, én is mérnök vagyok. Az édesanyám és az édesapám is mérnök.

Mindenki mérnök a családban, szóval...

Kinga: És melyik az anyanyelved, a magyar vagy a spanyol?

Ábel: Hát... talán a spanyol.

Kinga: Nagyon tisztán beszélsz magyarul is.

Ábel: Köszönöm, pedig ritkábban használom.

Kinga: Bocsi, hogy megkérdezem, de milyen nyelven beszéltek otthon?

Ábel: Spanyolul és magyarul. Az édesanyám nagyon jól tud magyarul, de otthon általában spanyolul beszél. Az édesapám otthon mindig magyarul beszél.

Kinga: Érdekes. Én próbáltam spanyolul tanulni, de sajnos nem voltam kitartó. A húgod is tud magyarul?

Ábel: Igen, ő is elég jól beszél. Szeretne Budapestre költözni, de majd csak három év múlva.

Kinga: Miért? Hány éves a húgod?

Ábel: Tizennyolc.

Kinga: Értem. Most segíteni kell a konyhában, úgyhogy megyek. De majd beszélünk.

Ábel: Persze. Jó készülődést!

Kinga: Kösz! Szia!

Ábel: Szia!

3. LÉPÉS

- ✓ háttéracsatorna-jelzések (Gyarmathy–Krepsz–Dér–Hámori–Horváth 2020)
- ✓ diskurzusjelölők, például a szekvenciák, megnyilatkozások belső szerveződésére, szóátadás, szóátvétel támogatására (Schirm 2011; Dér 2012)
- ✓ homályos kifejezésmód jelölése (Zhang 2011; Cutting 2019)
- ✓ érzelmi reakciók, például nevetés (Hámori 2014)

Ábel: Szabad?

Kinga: Igen, persze. Szia! Kinga.

Ábel: Szia! Ábel. Örülök.

Kinga: Én is. Judit osztálytársa vagyok.

Ábel: Én meg a volt kollégája vagyok. Még Spanyolországban találkoztunk.

Kinga: Egyébként te most Magyarországon élsz?

Ábel: Nem, nem. Spanyolországban.

Kinga: Tényleg?

Ábel: Az egész családom ott él. Az édesapám, az édesanyám és a húgom is.

Kinga: De miért?

Ábel: Mert az édesanyám spanyol.

Kinga: Ó! És az édesapád?

Ábel: Ő magyar.

Kinga: És melyik városban éltek?

Ábel: Barcelonában. Az édesanyám barcelonai.

Kinga: Azta! Barcelona a kedvenc városom.

Ábel: Igen?

Kinga: Már voltam ott néhányszor. Főleg nyáron nagyon-nagyon szeretem.

Ábel: Igen, de túl sok a turista. Te itt élsz? Mit dolgozol?

Kinga: Budapesten, igen. Együtt tanultam Judittal, most egy dizájnér cégnél dolgozom. Te pedig együtt dolgoztál Judittal akkor a GrowFirmnél.

Ábel: Igen, én is mérnök vagyok. Egyébként az édesanyám és az édesapám is mérnök. Mindenki mérnök a családban, szóval...

Kinga: Haha! És melyik az anyanyelved, a magyar vagy a spanyol?

Ábel: Hát... talán a spanyol.

Kinga: Aha. De nagyon tisztán beszélsz magyarul is.

Ábel: Haha. Köszönöm, pedig ritkábban használom.

Kinga: Bocsi, hogy megkérdezem, de milyen nyelven beszéltek otthon?

Ábel: Spanyolul és magyarul.

Kinga: Ühüm.

Ábel: Az édesanyám nagyon jól tud magyarul, de otthon általában spanyolul beszél. Az édesapám meg otthon mindig magyarul beszél.

Kinga: Érdekes. Én próbáltam spanyolul tanulni, de sajnos nem elég voltam kitartó. A húgod is tud magyarul?

Ábel: Igen, ő is elég jól beszél. Majd szeretne Budapestre költözni, de majd csak néhány év múlva.

Kinga: Miért? Hány éves a húgod?

Ábel: Tizennyolc.

Kinga: Ja, így értem. Ja, most segíteni kell a konyhában, úgyhogy megyek. De majd beszélünk.

Ábel: Persze. Jó készülődést!

Kinga: Haha. Kösz! Szia!

Ábel: Szia!

4. LÉPÉS

- ✓ önjavítás (Hong–Waring 2020)
- ✓ partner javítása (Hong–Waring 2020)
- ✓ nem értés miatti visszakérdezés (Hong–Waring 2020)

Ábel: Szabad?

Kinga: Igen, persze. Szia! Kinga.

Ábel: Szia! Ábel. Örülök.

Kinga: Én is. Judit osztálytársa vagyok.

Ábel: Én meg a volt kollégája vagyok. Még Spanyolországban találkoztunk.

Kinga: Egyébként te most Magyarországon élsz?

Ábel: Nem, nem, Spanyolországban.

Kinga: Tényleg?

Ábel: Az egész családom ott él. Az édesapám, az édesanyám és a húgom is.

Kinga: De miért?

Ábel: Mert az édesanyám spanyol.

Kinga: Tessék? Bocsi, nagy a zaj. Ki spanyol?

Ábel: Az anyukám.

Kinga: Ó! És az édesapád?

Ábel: Ő magyar.

Kinga: És melyik városban éltek?

Ábel: Barcelonában. Az édesanyám barcelonai.

Kinga: Azta! Barcelona a kedvenc városom.

Ábel: Igen?

Kinga: Már voltam ott néhányszor. Főleg nyáron nagyon-nagyon szeretem.

Ábel: Igen, de túl sok a turista. Te itt élsz? Mit dolgozol?

Kinga: Budapesten, igen. Együtt tanultam Judittal, most egy dizájnér cégnél dolgozom. Te pedig együtt dolgoztál Judittal akkor a GrowFirmnél.

Ábel: A GrowIndustrynál, igen, én is mérnök vagyok. Egyébként az édesanyám és az édesapám is mérnök. Mindenki mérnök a családban, szóval...

Kinga: Haha. És melyik az anyanyelved, a magyar vagy a spanyol?

Ábel: Hát... talán a spanyol.

Kinga: Aha. De nagyon tisztán beszélsz magyarul is.

Ábel: Haha. Köszönöm, pedig ritkábban használom.

Kinga: Bocsi, hogy megkérdezem, de milyen nyelven beszéltek otthon?

Ábel: Spanyolul és magyarul.

Kinga: Ühüm.

Ábel: Az édesanyám nagyon jól tud magyarul, de otthon általában

spanyolul beszél. Az édesapám meg otthon mindig magyarul beszél.

Kinga: Érdekes. Én próbáltam spanyolul tanulni, de sajnos nem elég voltam kitartó. A húgod is tud magyarul?

Ábel: Igen, ő is elég jól beszél. Majd szeretne Budapestre költözni, de majd csak néhány év múlva.

Kinga: Miért? Hány éves a húgod?

Ábel: Tizenhét... már tizennyolc.

Kinga: Ja, így értem. Jaj, most segíteni kell a konyhában, úgyhogy megyek. De majd beszélünk.

Ábel: Persze. Jó készülődést!

Kinga: Haha. Kösz! Szia!

Ábel: Szia!

HIVATKOZOTT IRODALOM

Bencze Norbert 2020. Önkonstruálás és benyomáskeltés az első találkozás során. In Váradí Tamás (sorozatszerk.) – Ludányi Zsófia – Gráczí Tekla Etelka (szerk.): *Doktoranduszok tanulmányai az alkalmazott nyelvészet köréből 2020. XIV. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencia*. Budapest: Nyelvtudományi Intézet. 6–20.

Cutting, Joan 2019. German, Spanish and Mandarin speakers’ metapragmatic awareness of vague language compared. *Journal of Pragmatics* 151: 128–140.

Dér Csilla Ilona 2012. Beszélőváltások során használt diskurzusjelölők a magyar spontán beszédben. *Beszédkutatás* 2012(1): 132–143.

Gyarmathy Dorottya – Krepsz Valéria – Dér Csilla Ilona – Hámori Ágnes – Horváth Viktória 2020. Háttéracsatorna-jelzések: határterület és új szempontok a diskurzusok elemzésében. In Fóris Ágota – Böleskei Andrea (főszerk.), Dér Csilla Ilona – Csontos Nóra (szerk.): *Nyelv, kultúra, identitás. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a 21. századi információs térben. II. Pragmatika, diskurzuselemzés, interkulturális kommunikáció*. (A MANYE Kongresszusok Előadásai 12/2.) Budapest: Akadémiai Kiadó. 113–118.

Hámori Ágnes 2014. Nevetés a társalgásban. In Laczkó Krisztina – Tátrai Szilárd (szerk.): *Elmélet és módszer. Nyelvészeti tanulmányok*. Budapest: ELTE Eötvös József Collegium. 105–129.

Koczogh Helga Vanda 2017. Udvariasság/udvariatlanság és (in)direktség az egyet nem értés beszédaktusában. *Jelentés és Nyelvhasználat* (4): 1–26.

Schirm Anita 2011. A diskurzusjelölők funkciói a számok tükrében. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 6(1):185–197.

Schirm Anita 2014. A diskurzusjelölők stilisztikai és pragmatikai megközelítése. In Dobi Edit – Domonkosi Ágnes – Pethő József (szerk.): *Stílusról, nyelvről – sokszínűen: Szikszainé Nagy Irma hetvenedik születésnapjára*. Debrecen: DE Magyar Nyelvtudományi Tanszék. 294–307.

Svennevig, Jan 2014. Direct and Indirect Self-Representation in First Conversations. *Journal of Language and Social Psychology* 33(3): 302–327.

Szili Katalin 2004. *Tetté vált szavak. A beszédaktusok elmélete és gyakorlata*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.

Szita Szilvia – Pelcz Katalin 2013. *MagyarOK. Magyar nyelvkönyv A1+*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem.

Wong, Jean – Zhang Waring, Hansun 2020. *Conversation Analysis and Second Language Pedagogy: A Guide for ESL/EFL Teachers*. 2nd ed. Routledge.

Zhang, Grace 2011. Elasticity of vague language. *Intercultural Pragmatics*, 8(4): 571–599.